

הלכות סוכה, מסכת סוכה כא : [שעתיים]

דיני סכך (13) : מעמיד בדבר המקבל טומאה

רקע

סוגייתנו קצרה וקשה. להבנת הסוגיה נקדים, שהמשנה עוסקת במטה שלמראשותיה ולמרגלותיה שני לוחות עץ המשמשים לה כרגלים, ולוחות אלו עולים מעל גובה המטה, ומשמשים לה כעין שתי דפנות. לוחות אלו נקראים בלשון המשנה "כרעי המטה".

רבי יהודה פוסל סוכה הנשענת על כרעי המטה. הגמ' מביאה שני הסברים לדינו של רבי יהודה :
א. "מפני שאין לה קבע".

ב. "מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה" כרעי המטה מקבלים טומאה, וכשם שאסור לסכך בדבר המקבל טומאה, כך אסור להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה.
הדין הראשון אינו מובן ונחלקו הראשונים בהסברו. הדין השני מובן, ויש לו משמעות מעשית רבה.

מקורות

א. כא : "מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה... הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה"
ב. תוס' ד"ה שאין

רי"ף י. באלפס, "מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה... אבל סכך על גבי המטה כשרה"

בעל המאור, "ובסומך סוכתו בכרעי המטה... ול"נ שהלכה כדברי חכמים"

ריטב"א ד"ה גמרא מ"ט דר"י, וחד אמר [רוב דברי הריטב"א מובאים בר"ן, אבל בריטב"א הדברים ברורים יותר]

ר"ן ד"ה מתני' הסומך, ולענין

רא"ש סי' א ד"ה גמ' מ"ט

ג. שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רטו, רטז [דברי הרשב"א חשובים להבנת סי' תרכט סעי' ז-ח]

תרומת הדשן סימן צ- צא [דברי תרומת הדשן הם מקור פסק השו"ע סי' תרכט סעי' ז-ח]

ד. שו"ע סי' תרל סעי' יג ומשנה ברורה [בעיקר סקנ"ט ושער הציון אות ס]

סי' תרכט סעי' ז-ח ומשנה ברורה [בעיקר ס"ק כב, כג, כו]

ריטב"א ד"ה גמרא מ"ט, וד"ה וחד אמר

גמרא מאי טעמא דרבי יהודה פליגי בה רבי אבא בר ממל ורבי זירא חד אמר לפי שאין לה קבע. ופירש"י שהסוכה סמוכה על כרעי המטה על גבה וכשהמטה מטולטלת הסוכה מטולטלת עמה והוה ליה עראי ורבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן, ול"נ דהוה ליה לתלמודא למימר בהדיא ורבי יהודה לטעמיה כדאמרינן לעיל ובכל דוכתא, ותו דהא סוכה שהיא עשויה בראש הספינה ובראש העגלה שהיא מטולטלת וכשרה לדברי הכל בשיכולה לעמוד בפני רוח מצויה, ותו דלפירושיה הא דאמר אביי לקמן אבל סיכך כשרה היינו שסיכך אותה על גבי יתידות תקועין שאינה מטולטלת ואם כן מאי קמ"ל פשיטא, ובירושלמי פירשו לפי שאין לה קבע שהיא נתונה על כרעי המטה בגבה ואין תחתיה חלל עשרה טפחים, והוה ס"ד שימדוד

[הקרקע] מתחתיה (הקרקע) ומתחת המטה שאין המטה ממעטת בחלל כשם שאינה ממעטת בעלמא וקאמר רבי יהודה דהא ממעטא, ולי"נ חדא דהיכי הוה סלקא דעתך כלל שתהא הסוכה עשויה על המטה ונמדוד מכרעיה התחתונים, ועוד דלהאי פירושא נמי הא דאמר אבל סיכך כשרה היינו שסיכך ביתדות מבחוץ והיא נתונה מבפנים והא פשיטא דלא ממעטא, והראב"ד ז"ל פ"י שהסוכה הזאת על היתדות והיתדות סומכין על המטה והיינו אין לה קבע שאלו תנטל המטה יפלו היתדות ותפול הסוכה, והאי פירושא מחוור טפי מכולהו אלא דלא אתי שפיר לישנא דהסומך סוכתו על כרעי המטה והוה ליה למיתני הסומך סוכתו למטה, ותו דהא דאמר אביי אבל סיכך כשרה היינו שתקע היתדות בארץ והא פשיטא דאין (כך) סכך על גבי המטה.

והנכון כמו שפירש רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שהסומך סוכתו בכרעי המטה היינו שכפה מטתו לפי שיש תחתיה גובה עשרה כדאוקימנא לעיל בגבוהה עשרה ולפיכך סמך על כרעיה שנתן הסכך עליהן, ופסיל לה רבי יהודה לפי שאין לה קבע שאינה ראויה לעמוד כפוייה, ועומדת לתקנה שתעמוד כדרכה, דוגמא דאמרינן התם (שבת נ"ט א') פרט למי שאומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו, וכן הדין בזה, והשתא אתי שפיר הא דאמר אביי לקמן לא שנו אלא סמך במטה בפניה שהיא עומדת להתהפך ואין לה קבע לעמוד כן, אבל סיכך על גבי מטה שעומדת כדרכה על גבי יתדות גבוהות עשרה נתונות במטה כשרה ואע"פ שמטלטלת עמה.

וחד אמר לפי שמעמיד בדבר המקבל טומאה. פ"י שהוא פסול לסכך, גזירה שמא יבא לסכך בו, והא דתנן וכולן כשרות לדפנות בשאין הסכך עומד סמוך בהן, אי נמי דכל שאין איסורו לסכך אלא מגזירה דרבנן כגון חבילין לא גזרו בו סמיכה, וגזירה לגזירה היא כנ"ל.

וקשיא לן הא דתנן לקמן העושה סוכתו בראש האילן כשרה, ותנן נמי שתיים בידי אדם ואחת באילן כשרה והא אילן פסול הוא לסכך ואפ"ה כשעושה בו סוכתו כשרה, תירץ הראב"ד ז"ל דשאני אילן דלא חזי ולא שכיח לסכך בו ולפיכך לא גזרו בו, ושמא שכח רבינו ז"ל הא דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס אלמא שכיח מילתא לסכך במחובר, והנכון כמו שפירש רבנו הגדול ז"ל שלא אסרו חכמים אלא שלא להעמיד הסכך עצמו בדבר הפסול לסכך שמא יבא לסכך בו, אבל מתניתין דלקמן אין הסכך סומך על האילן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדיסין של עץ בקרקע הסוכה וסכך עליהן, אע"פ שהקונדיסין עומדין באילן לא חיישינן שהרי מעמיד דמעמיד הוא, ואם באנו לאסור להעמיד קונדיסי סוכה במחובר הרי אתה אוסר מלהעמידם בארץ ולסכך בהן דהא לא אפשר, ודיקא נמי דבהכי מייירי מתניתין דלקמן מדקתני ואין עולין לה ביום טוב דאלמא צריך הוא לעלות שם והיינו כשקרקע שלה באילן ולא כשקרקע שלה בארץ וסכך באילן, אע"פ שיש לדחות דעולין לאו דוקא אלא נכנסין בעי למימר, ואורחא דידהו הוא למיקרי כל כניסה לסוכה עליה לפי שהיה דרכן לעשות רובן סוכה בגגותיהן וכדתנן (כ"ו ב') העלום לסוכה, מעלין לסוכה (כ"ח ב'), אפילו הכי פשיטה דלישניה היינו כדפרישנא, ומשום דסכך לא קאי באילן אלא קונדיסין שלו וקרי ליה התם בערובין (שבת קנ"ד ב') תשמיש צדדין, דוגמא דמאי דאמרינן טלטול מן הצד שהוא לשון מושאל לפי שאינו כדרכו.

והיינו דאמר אביי אבל סיכך על גבי מטה שנעץ יתדות במטה וסיכך עליהם כשרה. למאן דאמר לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה הא אין מעמידה בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך ממש סומך על המטה אע"פ שיתדותיו סומכות עליו והיינו רבותא דאשמועינן.

וקיימא לן כמאן דאמר לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה, ויש לשאול על מה סמכו העולם לסמוך סכך סוכותיהם על הכתלים, דהא פסול הוא לסכך כדכתיבנא בפ"ק (י"א ב'), ובהא ודאי איכא למימר מאי דאמר הראב"ד ז"ל דליכא למיחש שיבא לסכך בעפר, דכולי עלמא ידעי דעפר קבוע הוא לבית דירה ופסול לסכך וליכא למגזר ביה, ויש מקומות שעושין בכותלים דפנות של קנים משום היכרא שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומנהג חסידים הוא, מפי רבינו נר"ו.

שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רטו

שאלה: סולם המיטלטל, אם מותר לסכך בו לכתחלה, והוי פשוטי כלי עץ, וכחיצין זכרים? או הוי כדף של נחתומין, כיון שמשתמשין בו, דרך עליה וירידה, ומקבל טומאה, ואין מסככין בו?

תשובה: סולם זה, עשוי לטלטל כשק, ויריכותיו נקובים, לקבל ראשי השליבות. נראה שהוא מקבל טומאה, דבית קבול העשוי למלאת, שמיה קבול. והרי הוא כחיצין נקבות. וחמור טפי, מדף של נחתומין. דאילו דף של נחתומין, אינו טמא מדאורייתא, אלא מדרבנן. שאין פשוטי כלי עץ, מקבלים טומאה מדאורייתא...

שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רטז

שאלה: סכך סוכה, העשוי מנסרין, שאין ברחבן ארבעה, והם תקועים במסמרות של ברזל, והם משולבים בשליבת הסולם, ואין בפתח השליבה, שלשה טפחים, ובחג, מכסין אותו בהדס ובערבה. אם פוסלים הסכך מחמת המסמרות? לפי ששמעתי בשם אחד גדול, שנתאכסן בבית אחד מבני עירונו, וצוה להסיר המסמרות מהסכך. הודיעני טעמו: אי משום מקבלים טומאה? ואם משום כך, מאי שנא שפודים של ברזל, דאם יש ריוח ביניהם כמותן, כשירה?

תשובה: אותו חכם, אם אסר: מאותו טעם שאמרת, אסר. שאותם מסמרות, אינם פוסלים הסכך המרובה מהם. ואולי, מפני מה שאסר אחד מרבותינו נוחי נפש דכיון דהנסרים תקועים במסמרות, הרי כל הנסרים כנסר אחד, רחב ארבעה, ויש בהם משום גזירת תקרה. ויש שנחלקו עליו. ואתה, הנח להם, כיון שנהגו. שאע"פ שאינם נביאים, הם בני נביאים.

תרומת הדשן סימן צ

שאלה: סוכה שרצו להשים למעלה סולם, או כדי להניח הסכך על גביהן כשר הדבר או לאו?
תשובה: יראה דשרי, אפי' לסכך כל הסוכה בסולמות שלנו. דאין סכך פסול אע"ג דכלי הוא, מ"מ לא מקבל טומאה, דכלי עץ שאין לו בית קיבול אינו מקבל טומאה....

תרומת הדשן סימן צא

שאלה: מהו לחבר כלונסות הסוכה במסמרות של ברזל, או לקושרם בבלאות, מפני שהן מקבלים טומאה, יש קפידא בהכי או לאו?

תשובה: יראה דאין קפידא בדבר. ואע"ג דאיתא בפרק הישן [כא:]: אהא דתנן הסומך סוכתו בכרעי המטה כשירה, רבי יהודה אומר אם אינו יכול לעמוד בפני עצמה פסולה. וקאמר עלה בגמ' מאי טעמא דרבי יהודה, חד אמר מפני שאין לה קבע, וחד אמר מפני שמעמיד בדבר המקבל טומאה. וא"כ נמי נידון דידן מעמידין בדבר המקבל טומאה. וכתב אשירי התם, דמוכח מדברי רב אלפס דסבר הלכה כרבי יהודה. מכל מקום הא פסק אשירי נמי דטעמא דקבע עיקר, ולא טעמא דעמידה בדבר המקבל טומאה. ונראה דמוכח נמי מדברי רב אלפס דסבר דטעמא דמקבל טומאה לאו עיקר הוא, מדלא מייתי בפסקיו ההיא פלוגתא, והוה נפקותא גדולה בדבר דעביד תלמודא איכא בינייהו, נעץ ד' שפודין של ברזל וסיכך עליהן, דלמ"ד משום קבע כשר, ולאידיך פסול. אלא ע"כ סבר דטעמא דמקבל טומאה ליתא, וטעמא דקבע עיקר....

הסבר הסוגיה

"סומך סוכתו בכרעי המטה כשרה רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה".
"מאי טעמא דרבי יהודה פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה" [משנה וגמ' כא:].

המשנה מביאה מחלוקת חכמים ורבי יהודה בסוכה הנסמכת על כרעי המיטה, חכמים מכשירים אותה ורבי יהודה פוסלה כשאינה יכולה לעמוד ללא המיטה. שיטת רבי יהודה דורשת הסבר. סכך אינו עומד מאליו, ותמיד הוא נסמך על גבי דפנות הסוכה, מה ההבדל בין סכך הנסמך על דפנות הסוכה לבין סכך הנסמך על כרעי המיטה?

מתרצת הגמ' שאלה זו: "מפני שאין לה קבע". סוכה הנסמכת על גבי המיטה אינה קבועה, ולכן פסולה. תירוץ הגמ' דורש הסבר. מדוע חוסר קביעות פוסל את הסוכה? ומדוע סכך הנסמך על גבי המיטה אינו קבוע, מה בין סכך הנסמך על המיטה לסכך הנסמך על הדפנות?
נחלקו הראשונים בהסבר הדין, ויש ארבע שיטות בהסברו:

א. רש"י [ד"ה שאין לה קבע]: "שאיין לה קבע – שמטלטלת על ידי מטה". רש"י מפרש, שיש הבדל בין סכך הנסמך על הדפנות לסכך הנסמך בכרעי המטה. דפנות הסוכה אינן זזות ממקומן, ניתן להפיל את הדפנות ולפרק את הסוכה, אבל לא ניתן להזיז את הסוכה ממקום למקום. סוכה הנסמכת על כרעי המיטה, ניידת, ניתן לדחוף את המיטה, והסוכה תנדוד למקום אחר. רש"י מוסיף, שפסול סוכה ניידת שייך רק למאן דאמר סוכה דירת קבע, ורבי יהודה לשיטתו.

ב. הראב"ד [נ]. באלפס, מובא בריטב"א ד"ה גמרא מ"ט ור"ן ד"ה מתניין] חולק על רש"י ומפרש בדיוק להיפך. אם הסוכה מטלטלת בהזזת המיטה, הסוכה קבועה וכשרה. רבי יהודה פוסל סכך הנסמך על גבי המיטה רק במקרה שהזזת המיטה תגרום לנפילת הסכך. הראב"ד סובר שהיכולת להפיל את הסוכה בקלות על ידי הזזת המיטה, מגדירה אותה כסוכה שאינה עומדת ברוח מצויה.

ג. ירושלמי [פ"ב ה"ב]: "אמר רבי אימי משם שאין ממעי המיטה לסכך עשרה טפחים". הירושלמי מפרש, שלמרות שהמרחק בין הסכך לבין הקרקע יותר מעשרה טפחים, כיוון שהמרחק בין הסכך לבסיס המיטה פחות מעשרה טפחים, הסוכה פסולה. כיוון שכרעי המיטה מעמידים את הסכך, סובר רבי יהודה שצריך לחשב את גובה הסוכה מבסיס המיטה ולא מהקרקע. ניתן להבין שדברי הירושלמי הם שיטה שלישית, אבל הראשונים [תוס' ד"ה שאין] מזהים בין שיטה זו להסבר הבבלי "מפני שאין לה קבע". סוכה שאין לה עשרה טפחים אינה מקום קביעות ומגורים.

ד. ריטב"א בשם הרמב"ן [ד"ה גמרא מ"ט]: המשנה עוסקת במיטה שהפכו [=כפ"ן] אותה על פניה, וסיככו על גבי רגליה. רבי יהודה סובר שכיוון שמיטה אינה מיועדת לעמוד הפוכה, אין לה קביעות במצב זה, והיא פסולה.

הגמ' מביאה את דברי אב"י הסובר שיש חילוק בין סומך סוכתו בכרעי המיטה לבין מסכך על גבי המיטה. סוכה שסומכים אותה בכרעי המיטה פסולה, וסיכוך על גבי המיטה כשר. לאור הפירושים השונים לדין "סומך סוכתו בכרעי המיטה", נחלקו הראשונים גם בפירוש "מסכך על גב המטה":

הריטב"א [ד"ה גמרא] מפרש לשיטת רש"י [וכך מפורש בדבריו ד"ה אבל סיכך על המטה], הראב"ד והירושלמי, שסיכך על גבי יתדות התקועות בקרקע. לשיטת רש"י הסוכה כשרה, כיוון שטלטול המיטה אינו גורם להזזת סכך הסוכה. לשיטת הראב"ד הסוכה כשרה, כיוון שטלטול המיטה אינו גורם להפלת הסוכה. לשיטת הירושלמי, כיוון שהסוכה אינה נסמכת על גבי המיטה, דין המיטה כדין כרים וכסתות, שאינם ממעטים מעשרה טפחים.

הריטב"א מקשה שדינו של אב"י פשוט, שהרי אין חידוש, שסכך הנסמך על גבי יתדות, קבוע וכשר. לפיכך הריטב"א מאמץ את הסברו של הרמב"ן, המפרש "סיכך על גב המיטה", שסיכך על גבי יתדות הנתונות במיטה העומדת כדרכה. חידושו של אב"י, שלמרות שהסוכה מטלטלת בטלטול המיטה, הסוכה מוגדרת קבועה, וכשרה.

הר"ן [נ]. באלפס ד"ה מתניין] מפרש את שיטת הראב"ד, כפירושו של הרמב"ן, שתקע את היתדות במיטה, וכיוון שהזזת הסוכה אינה גורמת לנפילת הסוכה, אלא להזזתה, הסוכה כשרה.

הגמ' מביאה הסבר נוסף להסביר מדוע סוכה הנסמכת על כרעי המיטה פסולה: "מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה". מפרשים הראב"ד [נ]. באלפס], הריטב"א [ד"ה וחד אמר] והר"ן [ד"ה מתניין], שפסול זה מדרבנן גזרה שמא יסכך בדבר המקבל טומאה. רש"י אינו מפרש שהאיסור משום גזרה דרבנן אלא: "הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה". ניתן לפרש שלדעת רש"י, מעמיד בדבר המקבל טומאה פסול מהתורה, וניתן להבין שפסולו דרבנן, אבל לא כגזרה שמא יבוא לסכך בו, אלא שדין סכך העומד בדבר המקבל טומאה כסכך פסול [עייין ב"ח סי' תרכט ס' ה ד"ה כתב הר"ן].

נפקא מינה אפשרית בין שתי ההבנות בפסול מעמיד בדבר המקבל טומאה, היא דין מעמיד דמעמיד [=דבר המקבל טומאה מעמיד דבר המעמיד את הסכך], אם הפסול מגזרה, סביר לומר שבמעמיד גזרו

ובמעמיד דמעמיד לא גזרו, אם הפסול מדין הגדרת הסכך כסכך המקבל טומאה, אין סברא לחלק בין מעמיד למעמיד דמעמיד.

הראשונים מקשים כיצד ניתן לומר שאין להעמיד את הסכך בדבר הפסול לסיכוך, והרי מפורש במשנה (כב:): שהעושה סוכתו בראש האילן סוכתו כשרה, למרות שהאילן מעמיד את הסכך? כמו כן מקשים הראשונים מדוע מנהג העולם לסמוך את הסכך על קיר, והרי הוא פסול לסיכוך?

הראב"ד (י. באלפס) עונה על השאלה הראשונה, שאין דרך לסכך באילן, ולכן במילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. הר"ן (י. באלפס ד"ה מתניי) מקשה על הראב"ד, כיצד ניתן לומר שאין דרך לסכך באילן, והרי משנה מפורשת (יא:): "הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס". הר"ן משתמש בתירוץ של הראב"ד כדי לתרץ את השאלה השניה. מותר להעמיד את הסכך על גבי קירות כיוון שמילתא דלא שכיחא לסכך בעפר, "דכולי עלמא ידעי דעפר קבוע הוא לבית דירה ופסול לסכך, וליכא למגזר ביה" (ריטב"א סוד"ה וחד אמר).

הרמב"ן (במלחמות י. באלפס) מתרץ את שאלת הראב"ד, שבעשיית הסוכה באילן, אין סומכים את הסכך על גבי האילן, אלא האילן מעמיד את גוף הסוכה, והסכך סמוך על גבי הסוכה. תירוץ זה מובא בראשונים בשני ניסוחים. הרמב"ן כותב: "אבל העושה סוכתו בראש האילן ששנו שכשרה היינו עושה דפנות על האילן וסומך סכך עליהם אי נמי בצדדין... דמכל מקום אינו מעמיד ממש במחובר אלא שהמחובר סומך את המעמיד וכיוצא בזה הכשירו **דמעשה קרקע בעלמא קא עביד**". הריטב"א כותב: "אין הסכך סומך על האילן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדיסין של עץ בקרקע הסוכה וסכך עליהן, אע"פ שהקונדיסין עומדין באילן לא חיישינן שהרי מעמיד דמעמיד הוא". מלשון הריטב"א משמע שחכמים גזרו רק כשמעמיד את הסכך על דבר הפסול לסיכוך, אבל כשהדבר הפסול לסיכוך מעמיד דבר הכשר לסיכוך, והוא מעמיד את הסכך, הסוכה כשרה. בלשון הרמב"ן ניתן להבין שמעמיד דמעמיד פוסל את הסוכה, וסוכה העשויה באילן כשרה, רק כיוון שהאילן מעמיד את קרקע הסוכה, ודין מעמיד מתייחס למבנה הסוכה בלבד, ולא לקרקע שעליה הסוכה עומדת [כמדומני שמלשון הרמב"ן אין הכרעה חד משמעית, אבל מהר"ן משמע שמעמיד דמעמיד פסול].

גם הרא"ש (סי' א) מקשה כיצד ניתן להעמיד את הסוכה על גבי מחיצה של אבנים, והרי אבנים פסולות לסיכוך. מכח קושיה זו, ומכח הירושלמי המכריע במחלוקת האמוראים, הרא"ש פוסק כמאן דאמר "מפני שאין לה קבע". הרמב"ם משמיט את סוגייתנו, כנראה כיוון שהוא פוסק כחכמים, ולשיטתם בסוגיה לא מתחדש דבר (גם בעל המאור י. באלפס) פוסק כחכמים).

סיכום

נחלקו התנאים האם ניתן לסמוך סוכה בכרעי המיטה, נחלקו האמוראים בסיבת האיסור, ונחלקו הראשונים בהסבר דברי האמוראים, ובפסק ההלכה.

לראשונים ארבעה הסברים בפסול "מפני שאין לה קבע":

א. רש"י: סוכה שעל כרעי מיטה ניידת, וסוכה ניידת פסולה לשיטת רבי יהודה.

ב. ראב"ד: סוכה שעל כרעי המיטה נופלת בקלות, ודין סוכה שניתן להפילה בקלות, על ידי הזזת המיטה, כדין סוכה שאינה עומדת ברוח מצויה.

ג. ירושלמי: אין עשרה טפחים מהסכך ועד בסיס המיטה שהסכך נסמך עליו.

ד. ריטב"א בשם רמב"ן: המיטה כפוייה [=הפוכה], וכיוון שהמיטה אינה אמורה להיות כפוייה, לסוכה אין קביעות, והיא פסולה.

נחלקו הראשונים מדוע "מעמיד בדבר המקבל טומאה" פוסל את הסוכה :

א. רמב"ן, ריטב"א, ר"ן : גזרה שמא יסכך בדבר המקבל טומאה.

ב. רש"י, רא"ש [כך משמע מחוסר התירוץ למנהג העולם לסכך על כתלים] : כיוון שהסכך עומד על גבי דבר המקבל טומאה, דינו כדבר המקבל טומאה. לא ברור מדבריהם האם הפסול מהתורה או מדרבנן. מהר"ן ואולי גם מהרמב"ן משמע שגם מעמיד דמעמיד פוסלים את הסוכה, מהריטב"א משמע שמעמיד דמעמיד אינו פוסל את הסוכה.

הלכה

השו"ע [סי' תרל סע' יג] פוסק : "הסומך סוכתו על כרעי המטה והכרעים הם מחיצות, אם יש בה גובה י' טפחים מן המטה לסכך, כשרה ; ואם לאו, פסולה. ואם סמך הסכך על עמודים והכרעים הם דפנות, אפילו אין גובה עשרה מהמטה עד הסכך, כשרה, כיון שיש י' טפחים מהארץ עד הסכך". השו"ע מעתיק את לשון הטור, הפוסק כרא"ש, שהלכה כירושלמי, שהסוכה פסולה כיוון שאין גובה של עשרה טפחים מבסיס המיטה ועד הסכך. משמע מפסק השו"ע ש"מעמיד בדבר המקבל טומאה" אינו פוסל את הסוכה.

בסימן תרכט [סע' ז] פוסק השו"ע פסק הסותר את פסקו בסי' תרל : "יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו". הספק האם מותר לסכך בסולמות ברור, שהרי הראשונים [שו"ת הרשב"א מיוחסות לרמב"ן סימן רטו, תרומת הדשן סימן צ] נחלקו האם סולם מקבל טומאה ופסול לסכך או לא, אולם מדוע שיהיה אסור לסכך על גבי סולם, והרי בסימן תרל השו"ע פוסק שמותר להעמיד בדבר המקבל טומאה? כמו כן קשה, שבסע' ח פוסק השו"ע : "לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות שהם מקבלים טומאה, אין קפידא". פסק זה מבוסס על תרומת הדשן [סי' צא] הפוסק שמותר להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה, ואם כך מדוע בסעיף זה השו"ע מכריע בצורה ברורה ובסעיף הקודם הוא מסתפק?

נחלקו הפוסקים בפירוש פסק השו"ע. ה"ט"ז [סי' יא] מפרש שמדובר בסולם רחב ארבעה טפחים, וסכך פסול ברוחב ארבעה טפחים פוסל את הסוכה. בסעיף ח השו"ע פוסק שמותר לחבר כלונסאות במסמרות של ברזל, כיוון שמותר להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה. הרמ"א אוסר להניח סולמות על גבי הסכך, כיוון שיש גזרה מיוחדת לא להניח כלים על גבי הסכך מפני חשש שהרואה יבוא להרבות בסכך סולמות ויעשה מהם גוף הסכך.

המגן אברהם [סק"ט] מביא שני הסברים לפסק השו"ע. ההסבר הראשון כ"ז, וההסבר השני, שלמרות שבדיעבד מותר להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה, השו"ע מסתפק האם גם לכתחילה מותר להעמיד בדבר המקבל טומאה. בסעיף ח, מדובר על מעמיד דמעמיד ולכן אין לחשוש.

המשנה ברורה [סי' תרכט סק"ב, וסי' תרל סק"ט] פוסק שלכתחילה אין להעמיד בדבר המקבל טומאה, אבל בדיעבד או שאין שאר דברים מותר להעמיד בדבר המקבל טומאה. מעמיד דמעמיד מותר, ואין לחשוש בו כלל. החזון איש [סי' קמג סע' ב] מוכיח מלשון הרמב"ן והר"ן שאף מעמיד דמעמיד פוסל את הסוכה, והוא פוסק כדבריהם הלכה למעשה.

לדין מעמיד דמעמיד חשיבות רבה מאוד הלכה למעשה. "סוכות לנצח" עשויות ממסגרת ברזל שעליה עומד הסכך, אם מעמיד דמעמיד פסול סוכות אלו פסולות. גם הסוכות העשויות מדפנות של עץ פסולות, כיוון שברוב המקרים ברגים מברזל מעמידים את הדפנות הללו, והם מעמיד דמעמיד של הסכך. במילים אחרות, לשיטת החזון איש אסור לשבת לכתחילה ברוב מוחלט של הסוכות.

בהגדרת "מעמיד דמעמיד" יש נקודה נוספת שלא ראיתי שדנים בה. השו"ע עוסק במקרה שמחבר כלונסאות של עץ במסמרים של ברזל. במקרה זה כובד הסכך נשען על גבי הכלונסאות בלבד,

והמסמרים רק מחזיקים שהכלונסאות לא יפלו ממקומם. מקרה זה מוגדר כמעמיד דמעמיד, כיוון שהמסמרים מעמידים את הכלונסאות, והכלונסאות מעמידות את הסכך. אולם מה הדין בסוכה מברזל שעל גבי הברזל מניח קורה של עץ. במקרה זה כובד הסכך נשען על גבי הברזל, ולכן ניתן להגדיר את הברזל כמעמיד של הסכך, והחציצה של העץ אינה משמעותית [ניתן להביא ראיה, שהסוכה פסולה, שהרי הראשונים היו יכולים לתרץ את הקושיה מסוכה שבראש האילן, שמדובר שהניח על העץ קורות וסיכך על גביהן. כמו כן הריטב"א (סוד"ה וחד אמר) מביא מנהג שאם הסכך נשען על קירות אבן לעשות **דופן** של קנים ולהשעין את סכך עליו, אם חציצה של קורות עץ מספיקה, הם יכלו להניח כמה קנים בלבד, ולסכך על גביהם].